

LLETRES

GENT DE PARAULA

L'optimisme salvador o com sobreposar-se a la deriva en el món literari de Pere Calders

TEXT: JOAN PINYOL

Amb el referent ben viu de l'optimisme que Pere Calders va encomanar-me durant deu anys de cartes creuades, aquestes lletres persegueixen un doble objectiu. D'una banda demostrar com una actitud entusiasta i a prova de foc com la seva va convertir-se en el millor antídoto per a les adversitats amb què es va trobar, i de l'altra, subratllar com aquest optimisme caldersià no només va ser una manera de sortir al pas dels seus naufragis, sinó que també va prendre forma i força en les seves trames literàries i en les actituds i en les ànsies dels seus personatges.

En el decurs d'una entrevista radiofònica que l'Oleguer Sarsanedas va fer-li a Catalunya Ràdio el 29 de maig de 1986 i després de preguntar-li si es considerava optimista, Pere Calders va respondre el següent :

Calders a Mèxic.

“Sí. No sé si és una malaltia o una mena de vacuna per viure. Sóc optimista entre altres raons perquè he passat per situacions molt difícils, per molts problemes i sempre he vist que l'actitud optimista serveix per continuar, per anar endavant i el pessimisme no he vist mai que serveixi per res, ni en una revolució, ni en una guerra, ni en un exili, ni en un retorn complicat. L'anàlisi que en podria fer ara és que el pessimisme és absolutament inútil i en canvi l'optimisme em consta que ha servit per salvar una colla de situacions”

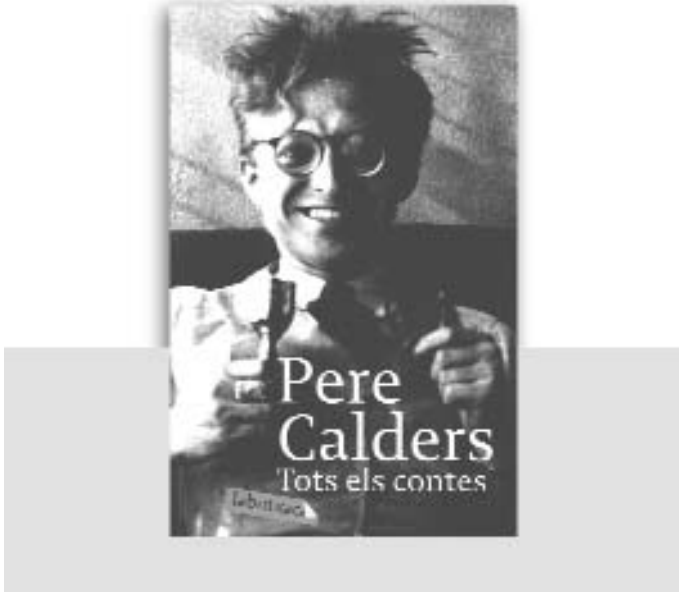
Com és prou sabut la trajectòria personal de Pere Calders conegué el rerefons d'una monarquia, de dues dictadures altament repressores, d'una república, d'una guerra civil, d'un exili forçat i d'una transició que ell qualificava de curiosa (1).

Nascut en una Barcelona emmarcada per les convulsions de tot ordre que vivia el món occidental del primer quart de segle, Calders tot just havia començat a assaborir la situació d'un país que avançava cap a una normalització cultural, quan l'any 1923 seria frenada violentament per la dictadura de Primo de Rivera, la mateixa que s'encarregà de clausurar l'Escola Catalana Mossèn Cinto on, sota la tutela del senyor Parunella, Calders havia començat a perfilar la seva passió literària i on (per aquella mena de paradoxes de la vida) entre altres coses en va aprendre dues d'essencials : que la llibertat és un dels béns més preuats de la persona humana i que el més important és el respecte absolut per les creences dels altres (2).

A més de patir aquesta primera negació de la llibertat, la primera època de la seva vida comportà per al nen Calders un altre tipus de conseqüències fins i tot físiques. Tal com va comentar en un article escrit l'any 1989, el moment de la seva creixença va coincidir amb una economia frugal i una sobrietat gastronòmica que per força havien de derivar en unes generacions de gent més aviat baixeta. Tot i reconèixer que aquesta circumstància el va afectar de ple i en una reacció en positiu que serà predominant en la seva trajectòria, va admetre que, si bé la cuina certament era austera i ponderada, els de la seva generació van ocupar-se de completar l'alimentació amb il·lusions reparadores, i si bé no es podia negar que efectivament van sortir baixets tenien la compensació de ser més espavilats i bellugadissos (3).

Aquesta habilitat de trobar uns factors positius que compensin els negatius la trobarem ja present en diversos personatges de contes d'*El primer arlequí*. Escrit en aquesta primera època de formació –no hem d'oblidar que alguns contes deriven directament dels seus primers exercicis narratius a l'Escola Catalana Mossèn Cinto- i publicat l'any 1936, aquest primer >

recull de contes –tal com ha apuntat la crítica- anticipa alguns recursos que després seran constants en la seva obra, com ara la demostració de les actituds optimistes per part d'alguns dels seus personatges i el plantejament de situacions límit que afecten tot un col·lectiu humà.

Per comprovar-ho només cal encetar la lectura del primer conte –el que és homònim al títol del recull- per adonar-nos que Adam i Eva, que són els primers en moltes coses, també són els que estrenen aquest optimisme compensatori. Recordem-ho. Després d'haver estat expulsats del paradís i provar sort en la seva deriva particular, Eva no pot ser més explícita per subratllar-hi la part positiva. Així, quan l'Adam li diu...

"Ens han ben arreglat, Eva. Una situació tan excel·lent!..."

ella li contesta :

"Pse. Hauríem acabat per anquilosar-nos. Ara viurem la nostra vida, tindrem ambicions, lluitarem."

I no haurà de passar gaire temps perquè sigui l'Adam el que s'apunti a aquesta visió de les coses, ja que només li farà falta anar a trobar els voltants de la seva nova residència per enamorar-se del món i per exclamar taxatiu :

"Això és millor que el paradís, Eva."

Amb la mateixa reacció positiva se sobreposarà a una altra deriva particular el protagonista de "La meva estada al centre de la terra", en veure's de cop i volta incomunicat respecte dels altres dos personatges que, com ell, es troben atrapats dins un immens globus terraquí. En l'intent individual de trobar la sortida i en veure's de cop i volta deslligat del fil que el mantenia en contacte amb els altres dos, lluny de desesperar-se, continua el seu camí reconeixent que a partir d'aleshores se sent més lliure de moviments.

En *El primer arlequí* a més se'ns presenta un altre aspecte que retrobarem en la narrativa caldersiana. Em refereixo al plantejament d'una situació límit que esdevé insostenible i que –tot i els esforços de les víctimes per sortir-ne al pas- camina cap a una catàstrofe que sembla irreversible. És en aquest sentit que penso que es pot interpretar tota la trama del conte "L'imprevist a la casa número 10" on la malastrugança la campa alegrement per tots els pisos i on sembla que res ni ningú sigui capaç de posar fre al pitjor dels desenllaços, fins que l'explosió final converteix l'immoble sencer "en una immensa croqueta de veïns".

Però continuem el recorregut. Després de patir les conseqüències d'aquella dictadura dels anys vint i mentre feia les primeres incursions en uns diaris (com el *Diari Mercantil* o l'*Avui*), que el 1933 acoïren els seus primers articles i contes, però que (per aquella mena de tripijocs del destí) anaren desapareixent al ritme de les seves col·laboracions, un any després, i a les portes del final tràgic de la República, a Calders se li va declarar una úlcera de duodè que –com ha apuntat Francesc Vallverdú- el tingué bastant delicat fins a la guerra de 1936 (4).

Doncs bé, en una nova mostra d'un innat optimisme, ara irònic, Calders va arribar a comentar que l'estada al front va ser molt favorable per a la seva úlcera ja que llavors se li va curar. I és prou evident que, si només salva aquest detall, era perquè (sent un home de pau) va veure's obligat a prendre part activa en una guerra com a única manera per poder defensar drets elementals de la persona com ara la llibertat, que veia molt amenaçada.

En el testimoni escrit de la guerra d'un Calders convertit de cop i volta en sergent primer de cartografia de l'exèrcit republicà i que coneixem com a *Unitats de xoc*, hi ha un fragment inicial que és altament significatiu per fer-nos a la idea de l'estat d'ànim que el dominava aleshores. Diu així :

"Per bé que no ens ho vulguem confessar, sortim de Barcelona amb l'ànim deprimat. No sabem quan podrem reprendre la nostra vida civil, tan estimada, ni sabem si podrem reprendre-la. D'ara endavant, en la feina de bastir il·lusions haurem de comptar amb altres voluntats i ens caldrà prescindir una mica de la nostra; ens fa l'efecte que obrim un parèntesi, que la marxa de la nostra vida queda en suspens i aquest cop de ganivet a les nostres esperances ens anul·la els sentits i ens fa mesells"

Un cop de ganivet a les seves esperances i una nova esfondrada del seu ordre de coses que sens dubte van colpir-lo molt profundament. Potser per això i en una nova reafirmació de les seves il·lusions (en temps més que difícils), durant la guerra va escriure una altra obra que es podria considerar com la resposta literària més contundent a l'imminent revés que estaven a punt de viure tant la seva ideologia com el món cultural on s'havia bastit.

Gaeli i l'home déu, escrita poc després de la desfeta de la batalla de Terol (desada en un calaix i no publicada fins als anys vuitanta) presenta una Catalunya en una situació gairebé de normalitat, on la guerra (quan apareix) ho fa des del fons de l'escenari de la trama i on s'augura un final del conflicte a favor de la causa republicana (5).

Després del fatal desenllaç d'aquell conflicte bèl·lic (durant el qual Calders només disparà un tret i per error) (6), la realitat (fora d'aquell calaix pel d'il·lusions irrealitzades) continuà sacsejant-lo de valent i, amb totes les esperances abatudes i amb un país desolat i doblegat del cantó dels militars imperialistes, el 10 de febrer de 1939 inicià el camí de l'exili, primer a França on patí l'agra experiència d'un camp de concentració a Prats de Molló (del qual escapà, entre altres maneres, aprofitant que era petit de mida) i després a Mèxic, un país que, tot i la distància respecte del seu, a la llarga tornaria a acollir gairebé tots els seus entusiasmes.

Abans d'arribar-hi però, i dins l'embotit vaixell que el portava, descobrim una altra mostra d'un optimisme vitalista que sembla inherent a les seves davallades. Tal i com ha apuntat Amanda Bath, en plena travessia Calders va incorporar-se de seguida al grup editor del periòdic que es publicava a bord i els seus acudits eren comentats i repetits de cap a cap del vaixell, així com també l'èxit dels seus ninots (7).

Tot i aquest sorprenent vitalisme, en arribar a un país desconegut, amb el trauma psicològic inherent a la guerra que havia viscut, amb la seva prometedora carrera literària estroncada i separat forçadament de la Mercè Casals (amb qui s'havia casat l'any 1935), del seu fill Joan, dels seus pares i de tot el que coneixia i estimava, Pere Calders es veié obligat a començar de nou.

La sort dins la desgràcia va ser que, com a molts altres en la seva situació, Mèxic el va rebre amb els braços oberts, sense cap mena de condicionaments i amb totes les possibilitats de refer la vida amb una llibertat absoluta (8). Amb aquestes favorables

circumstàncies (també per al seu ofici de dibuixant i per a la seva carrera literària), i sense oblidar les privacions que va patir en els primers moments, Calders va estar-se en aquell país dels 26 als 50 anys, és a dir (i com ell reconeixia) més de la meitat de la vida conscient d'una persona.

En l'inici d'aquest llarg exili però, viurà altra vegada una nova desfeta, ara de caràcter sentimental, en haver de reconèixer (tal i com també apunta el mateix Francesc Vallverdú) que el seu primer matrimoni s'havia trencat irreparablement des de l'arribada de la Mercè a Mèxic i en no voler renyir-hi, entre altres raons, perquè li semblava que això el podia allunyar del seu fill (9).

En una de les primeres cartes adreçades a Rosa Artís i Gener i en referència a aquesta situació, Calders s'expressa així :

"ja és prou assenyat per part meua haver-me fet el propòsit d'allargar a casa una situació gairebé angoixosa, fins que pugui sortir-me'n fent el mínim de mal a una tercera persona. T'asseguro que en la meua vida, amb una certa freqüència, els altres no han estat tan delicats a evitar-me el mal a mi" (10)

Posteriorment es produí la separació oficial i definitiva, i aleshores sí, després de l'experiència bèl·lica, de l'inici de l'exili i de la constatació del fracàs sentimental del seu primer matrimoni, ens trobem tot just a les portes del que suposarà una dosi definitiva de la vacuna optimista per afrontar (amb unes garanties que semblen inesgotables) la resta de la seva vida. Em refereixo, òbviament, a l' enamorament, a la relació i a la concreció definitiva d'aquesta relació amb la Rosa Artís, germana del seu inseparable "Tísner".

Al seu costat, doncs, i després de cobrir-la d'unes cartes apassionades que són una mostra (excel·lent i gairebé única) de la dosi d'entusiasme i de coratge que vivia aleshores, Pere Calders es reconeixerà més segur que mai d'estar en òptimes condicions per guanyar la partida a les futures adversitats i en aquesta relació –tal i com reconeix– sabrà trobar el millor calmant per a les tristeses.

Com ha apuntat el mateix Francesc Vallverdú, en una carta de 1941 –després d'explicar a la Rosa que l'havien despatxat d'una editorial– en lloc de deixar-se endur per un desànim que podria ser natural en aquesta mena de casos, es manifesta així :

"no t'amoïnis que no ens esclafaran. Vet aquí el meu crit de guerra, la bandera per decorar la barricada, la vela que ens farà navegar a dretes, el *santo y seña*, la marca, el clam, l'oració, etc. Amb tu com a dama meua (...) no necessito cavall per convertir-me en un ardit cavaller" (11)

Un cavaller, però, que continua desterrat i que, tot i així, arribarà a beneir totes les coses dolentes (fins i tot l'exili!) que l'han acostat a la Rosa, a considerar que aquella era la millor època de la seva vida i a assegurar que :

“A Mèxic ha nascut i creix la meva felicitat i passi el que passi aquest país guardarà el record que estimo més” (12)

I això no és tot. Fruit de l'efervescència de l'amor que sent per ella, hi ha un moment que proclama que no es deixarà sotmetre més pels capricis del destí i, com si es tractés d'una de les seves creacions literàries, en una altra carta es mostra decidit a incidir-hi directament :

“El destí és ben poca solta. Si sabia que tu i jo havíem d'estimar-nos, amb un petit esforç podia fer que ens haguéssim trobat uns quants anys abans. Però no en vull parlar malament perquè no es piqui. M'espero tantes coses de la mà trencada del destí! Si no fa que et pugui tenir del matí al vespre, que puguis ser meva i meva per quedar, li perdré el respecte : em crearé un destí a la meva manera, que també serà ple de tu” (13).

Com és prou sabut, Pere Calders va casar-se amb la Rosa l'any 1943 i després d'aquestes segones noces inicià el que l'Amanda Bath ha qualificat com una època de “retrobada felicitat” (14) que conegué el naixement de tres nous fills, una intensíssima activitat professional, periodística i literària, i (cada vegada més) el reconeixement públic (tant a Mèxic com a Catalunya) a la seva novament orientada carrera literària.

Serà en aquesta mateixa etapa de la seva vida, i en concret durant els anys 1954 i 1955 que (aprofitant que disposava d'un estudi que li permetia el luxe de tenir les tardes senceres lliures) (15) escriurà una novel·la, *Ronda naval sota la boira*, que en un sentit al·legòric és la que millor concentra la idea de la deriva i de l'esfondrament de tot un ordre de coses –com en vida va patir el seu autor- i la simbologia de la superació d'aquesta deriva i d'aquest esfondrament per part d'alguns personatges significatius, sobretot el protagonista.

Vegem-ne el perquè. Enmig d'un transatlàntic que des de la primera línia de la novel·la va irremeiablement a la deriva –amb els motors, la sirena i la ràdio espatllats, atrapat per un corrent circular de les aigües i engolit per una boira espessa i, per acabar-ho de complicar, amb la conformitat del seu capità Maurici-, l'Oleguer Sureda i Armatell no només demostrarà una actitud vital no resignada mai amb el fatal desenllaç del possible naufragi, sinó que haurà de sobreposar-se (amb la mateixa energia optimista) a altres naufragis personals per a ell igualment colpidors. Em refereixo, entre altres, a la seva relació amb l'Olga (que mentre dura la deriva experimenta notables retrocesos provocats per elements externs), a la seva forçosa participació a la banda musical del Panoràmic (que el distraurà d'altres obligacions) i també al seu accidental contacte amb el sobrenatural –personificat pel Gran Abelamar (l'hipnotitzador que, tot i que serà assassinat tres vegades, s'aferrarà a la vida amb uns poders que només coneix ell).

D'aquesta manera totes les seves accions –i sobretot la darrera des de dalt el vaixell- aniran encaminades a mantenir intactes

les seves esperances de sobreviure a la desfeta. Unes il·lusions que troben el seu pol oposat en la figura del capità Maurici que, d'ençà que reconeix segura la tragèdia, viurà obsessionat a assegurar-se la mateixa mort que els seus precedents familiars i a fer tots els preparatius perquè sigui igualment gloriosa.

En aquest sentit no ens ha d'estranyar que, en ple enfonsament de la nau, sigui l'Oleguer i no pas el capità el que “al mig dels músics improvisats” i “convençut que en Maurici no dictaria cap més disposició”, després “de llançar la flauta de bursada i, fent tornaveu amb les mans”, deixi anar el “salvi's qui pugui” que el descarrega en última instància de l'obligació de continuar formant part de la banda musical i que li permet cercar la seva sort amb total llibertat de moviments.

I encara més. A part de les accions en positiu de l'Oleguer –que entre altres faran que s'entretengui a construir un rai que el manté viu en les il·lusions de superar l'enfonsament amb més garanties –hi ha tota una colla de diferents reaccions davant la fatalitat (per part d'altres personatges de la novel·la) que s'expliquen en el mateix sentit i que es converteixen en veritables demostracions d'un optimisme creatiu que (a prova de naufragis) és capaç de donar forma a situacions ben singulars.

Així, i a més de les accions prèvies a la catàstrofe, com la d'aquella mare que cus taps de suro a la roba del seu fill o d'aquella dama que instal·la el seu gos dins un calaix –amb vela de mocador i tot-, no ens ha d'estranyar de trobar-ne d'altres que respiren o bé un optimisme fantasiós i esperançat, com el de la senyora Alatiel-Carmona que, havent perdut el marit (abans de pujar al vaixell) gosa proposar a l'Oleguer que divulgui l'avís de desaparició en el seu diari del viatge, o bé un optimisme autocomplaent i irònic com el de l'oficial que es troba tancat al calabós per desobediència i que quan li pregunten si no l'angoixa ser presoner dins un vaixell que va a la deriva manifesta (alleugerit) que la seva situació el disculpa d'haver de pensar solucions.

Com aquests, els exemples se'ns multiplicarien en una obra que a nivell general es pot interpretar –tal i com ha proposat l'Amanda Bath- com a metàfora d'un món abocat al desastre, amb el referent de la rutina circular i repetitiva del pas de >

l'home per la vida, i en un terreny més concret, també com a al·legoria de la Barcelona que l'any 1938 es trobava a les portes d'una desfeta com la que l'any 1912 (el mateix que naixia Calders) va ocupar-se d'enfonsar el Titànic i (amb ell) l'orgull de la marina anglesa (16).

Calders amb Tisner.

Però continuem. Si bé a Mèxic en els anys de la redacció de *Ronda naval sota la boira* Calders havia entrat en un període d'una intensa activitat en tots els nivells, el cert és que en cap moment no deixà de sentir un enyorament del seu país. D'aquí va venir que, abans que es produís un definitiu arrelament dels seus tres nous fills a aquelles terres, aprofités la primera ocasió favorable i, sense deixar de treballar per a la mateixa empresa, retornés a Catalunya l'any 1962.

Des d'aleshores, i fins a la seva mort, va viure una etapa d'una sempre relativa estabilitat, d'una gran intensitat professional, literària i periodística, dels reconeixements públics en majúscula i que (cap al final) només veuria alterada per qüestions de salut, tal i com reflecteixen aquestes paraules que va enviar-me en una carta de l'any 1987. Em deia :

"Jo em trobo, aquests dies, aclaparat de feina i passo per una hora baixa pel que fa a la salut. O –no serviria de res dissimular- sento el pes dels anys. He portat una llarga temporada d'una activitat que demostra ésser superior a les meves forces i es veu que ara ho he de pagar".

Però fins i tot en un estat físic delicat com el seu, Calders encara va sorprendre'ns amb una reacció positiva tot afirmant en certa ocasió –amb l'optimisme de sempre i una bona dosi d'humor- que (com a mínim) tenia la sort de patir una malaltia de tendència femenina (17).

Doncs bé, després d'aquesta breu aproximació a les mostres d'optimisme dels personatges d'*El primer arlequí* per subratllar-les en l'etapa primerenca de l'obra de Calders, i de *Ronda naval sota la boira* per demostrar que el seu vitalisme enmig de la seva carrera literària continuava intacte, en relació a la darrera etapa de la seva vida vull centrar l'atenció en els articles periodístics que en el seu "Davantal" particular publicava a l'*Avui* on (amb una de les proeses més incisives de la nostra

tradicció periodística) se'ns mostra un Calders paradoxalment més reafirmat que mai com a "optimista militant, més condicionat, però, per la disciplina d'una mena de partit que no pas per les alegries que pugui donar la vida" (18), però optimista, al capdavall i una vegada més.

Si fem un cop d'ull a les reafirmacions d'optimisme que es desprenen d'aquests articles de finals dels anys 80 i principis dels anys 90, ens adonem que qui els signa, després d'haver tingut una vida més aviat complicada (plena del que arriba a anomenar "penes llegendàries"), expressa encara una saludable quantitat d'il·lusions per organitzar una croada contra la tristesa, contra el desencís i contra la por ja que, si bé –tal i com ell diu- durant tota la història han demostrat que no han servit mai per salvar res, el cert és que continuen sent uns "motors amb un mecanisme de marxa enrere que ocasiona retrocesos sensorials" (19).

Enric Calders

Per combatre'ls (i tal i com havia escrit en un article anterior) Calders proclama la seva simpatia pels que "accepten l'hospitalitat d'aquest món amb un somriure cristià i occidental, encara que la processó vagi per dins amb tots els ciris encesos" (20), i no dubta ni un moment a fer una crida perquè s'aprofitin tots els mitjans –i cito textualment- "no pas per convertir-nos en ploramorts d'una vetlla interminable, sinó per treballar en cada moment en tot allò que ens sigui possible de fer" (21).

En aquests articles hi ha el Calders que sap determinar la mida justa de la seva actitud positiva, tot dient "Tan insensat seria caure en el nihilisme com en un triomfalisme, perquè entre l'un i l'altre hi ha el punt d'equilibri que permet la fe necessària per no defallir" (22). És el mateix Calders que abans d'usar l'expressió "estem malament" prefereix dir "no estem del tot bé" (23) i és el Calders que (des del barri de Sant Antoni de Barcelona) té el costum d'encetar el dia llegint els diaris i que >

arriba a proposar que les notícies siguin jerarquitzades, donant preferència a les bones (per poques que siguin) per sobre de les dolentes (que segons ell gaudeixen d'excessiva bona premsa), tot i reconèixer el risc que això faci baixar la venda de periòdics i faci disminuir el públic fidel a la ràdio i a la televisió (24).

És el Calders que es mostra il·lusionat amb la seva realitat immediata i que, tot i que (per exemple) reconeix que en la seva vocació d'escriptor ha hagut de passar més anys de censura i de persecució del seu idioma que no pas de llibertat, no desaprofita l'ocasió de subratllar (amb una actitud ben esperançadora) les oportunitats favorables de la nostra llengua i el bon nivell de la nostra literatura –tot i les amenaces que continua rebent (25).

Per últim, és el Calders que troba que el més divertit de ser vell és haver-hi arribat a desgrat de tot i que el pitjor és que ja s'acaba (26), una circumstància que –tot i que veia propera– no posava pas cap mena de límit a les seves il·lusions. Com a mostra, i com em confessava en una altra de les cartes, cada any tenia l'atreviment de demanar als Reis de l'Orient que li portessin la República, per molt que reconegués que aquesta mena de coses no es poden pas esperar de testes coronades (27).

Finalment, i tal i com es desprèn de la biografia que li va dedicar l'Agustí Pons, en el que el biògraf anomena "la dura pujada final", Calders no només no va abandonar mai el seu sentit de l'humor, sinó que va saber mantenir igualment les seves esperances i les seves ganes de viure fins al darrer moment (28).

Optimista per naturalesa, però nascut justament l'any d'un enfonsament espectacular, la seva trajectòria vital va anar de bracet d'unes transformacions polítiques, econòmiques i socials a nivell mundial que, per força, havien de condicionar les seves maneres.

Des de la desaparició de l'imaginari col·lectiu de "Can Mauri" (que, a tocar de Sabadell, marcà la seva infantesa) fins al canvi profund de fisonomia del barri de Sant Antoni de Barcelona (que va testimoniar en plena vellesa) va viure tot un seguit de fets històrics i de situacions personals que contínuament l'obligaren a sobreposar-se a trencaments (gairebé absoluts) de diferents ordres establerts.

Optimista per passió i per vocació, no només va arribar a port després de les successives esfondrades sinó que convertí aquest optimisme en la base d'una actitud permanentment esperançadora que va permetre-li salvar tota mena d'obstacles i que va saber traduir a través de la seva obra.

Així, si tenim en compte que en les seves trames Calders reflecteix una realitat igualment complexa, imprevista, atzarosa i fantàstica, en la qual acostuma a aparèixer un element inesperat que s'encarrega de fer miques una harmonia establerta (que difícilment es tornarà a recuperar), no podem passar per alt que qui feia bellugar la ploma havia patit de valent en la realitat i havia hagut de sobreposar-se a unes situacions no menys complexes, ni menys extremes, ni menys desorientadores.

I si a més acceptem el lligam estret entre les maneres de ser de Calders i les maneres dels seus personatges ("capaços tots plegats de passar de l'alegria més gran a la tristesa més fonda i de la seguretat al dubte, i de caure i de tornar-se a alçar una infinitat de vegades cada dia") (29) resulta prou evident que les seves obres van convertir-se també en un trampolí natural per a la reafirmació del seu vitalisme.

Així les coses, no ens ha d'estranyar pas que en ocasions els seus personatges manifestin un desig aferrissat per sobreviure a les seves desfetes, ni ens ha de sorprendre tampoc que, en l'intent de recuperar-se dels seus particulars naufragis (enmig de la desesperació) tinguin l'habilitat de trobar sempre uns factors positius que els compensin dels negatius. Com va dir el mateix Calders en certa ocasió :

"Ha de ser tristíssim, a l'hora de passar balanç de la vida, adonar-te que has sacrificat a les llàstimes i a les consideracions que només et lliguen a tu mateix, coses que per elles soles ja omplen i justifiquen tota una existència" (30) .

NOTES

- (1). Pere CALDERS, "Què els passa?" (AVUI, 13-XI-1994)
- (2). "Un tomb per la vida" (TV3), programa dedicat a Pere Calders.
- (3). Pere CALDERS, "Aquell pa del qual fèiem rosegons", (AVUI, 1-X-1989)
- (4). Francesc VALLVERDÚ, "Presentació" a Pere CALDERS, *Cartes d'amor*, Barcelona, Ed. 62, 1995, p.11.
- (5). Amanda BATH, *Pere Calders. Ideari i ficció*, Barcelona, Ed. 62, 1987, p. 42.
- (6). "Un tomb per la vida" (TV3), programa dedicat a Pere Calders.
- (7). Amanda BATH, *Pere Calders. Ideari i ficció*, Barcelona, Ed. 62, 1987, p. 45.
- (8). Josep Maria ESPINÀS, "Pere Calders", dins "Identitats. Converses a TV3, Barcelona, Edicions La Campana/ Caixa de Catalunya, 1985, pp. 33-54.
- (9). Francesc VALLVERDÚ, "Presentació" a Pere CALDERS, *Cartes d'amor*, Barcelona, Ed. 62, 1995, pp. 19-20.
- (10). Pere CALDERS, *Cartes d'amor* : carta a la Rosa (26-VII-1940). Barcelona, Ed. 62, 1995, p.37.
- (11). Francesc VALLVERDÚ, "Presentació" a Pere CALDERS, *Cartes d'amor*, Barcelona, Ed. 62, 1995, p. 20.
- (12). Pere CALDERS, *Cartes d'amor* : carta a la Rosa (20-VIII-1940), p. 62; (7-IX-1940), p. 73; (9-IX-1940), p. 78; (21-XII-1940), p.155. Barcelona, Ed. 62, 1995.
- (13). Pere CALDERS, *Cartes d'amor* : carta a la Rosa (30-XI-1940), p.136. Barcelona, Ed. 62, 1995.
- (14). Amanda BATH, *Pere Calders. Ideari i ficció*, Barcelona, Ed. 62, 1987, p. 48.
- (15). Amanda BATH, *Pere Calders. Ideari i ficció*, Barcelona, Ed. 62, 1987, p. 49.
- (16). Amanda BATH, *Pere Calders. Ideari i ficció*, Barcelona, Ed. 62, 1987, p. 194.
- (17). "Un tomb per la vida" (TV3), programa dedicat a Pere Calders.
- (18). Pere CALDERS, "Números canten" (AVUI, 29-IV-1990).
- (19). Pere CALDERS, "Més genets per a l'Apocalipsi" (AVUI, 11-XI-1990).
- (20). Pere CALDERS, "La tristesa com a estil" (Serra d'Or, V, núm 8-9 (agost-setembre, 1963).
- (21). Pere CALDERS, "De mal en millor" (AVUI, 9-IV-1989).
- (22). Pere CALDERS, "De mal en millor" (AVUI, 9-IV-1989).
- (23). Pere CALDERS, "De mal en millor" (AVUI, 9-IV-1989).
- (24). Pere CALDERS, "Provem-ho?" (AVUI, 10-III-1985).
- (25). Pere CALDERS, "Què els passa?" (AVUI, 13-XI-1994).
- (26). "Un tomb per la vida" (TV3), programa dedicat a Pere Calders.
- (27). Carta de Pere Calders a Joan Pinyol (25-II-1985).
- (28). Agustí PONS, *Pere Calders, veritat oculta*, p. 351. Barcelona, Ed. 62, 1998.
- (29). Pere CALDERS, *Cartes d'amor* : carta a la Rosa (23-IV-1941), p.186. Barcelona, Ed. 62, 1995.
- (30). Pere CALDERS, *Cartes d'amor* : carta a la Rosa (26-VII-1940), p. 37. Barcelona, Ed. 62, 1995.